

Katedra UNESCO do Badań nad Przekładem i Komunikacją Kulturową z okazji Jubileuszu 650-lecia Uniwersytetu Jagiellońskiego zaprasza na symposium:

„Wkład uczonych i badaczy Akademii Krakowskiej i Uniwersytetu Jagiellońskiego w światowy rozwój nauki”

Akademia Krakowska i Uniwersytet Jagielloński przez cały czas swego istnienia były i są powiązane z nauką europejską i światową. Nie tylko Mikołaj Kopernik, ale także Paweł Włodkowic (myśl polityczna), Napoleon Cybulski (odkrywca adrenaliny), Karol Olszewski i Zygmunt Wróblewski (pierwsi skroplili tlen i azot), Leon Chwistek (logik) czy Roman Ingarden (filozof) – to tylko kilka postaci z długiej listy uczonych związanych z krakowską Alma Mater na różnych etapach jej historii, którzy zaznaczyli swoją obecność w rozwoju myśli politycznej i naukowej w Europie i na świecie. W czasie symposium przedstawione zostaną sylwetki przedstawicieli nauk humanistycznych, medycyny, logiki, fizyki i chemii reprezentujących Akademię Krakowską lub Uniwersytet Jagielloński. Prelegentami będą wybitni współcześni przedstawiciele wymienionych wyżej dyscyplin związani w większości wypadków z Uniwersytetem Jagiellońskim i kontynuujący prace swoich poprzedników.

Symposium jest otwarte dla publiczności. Zapraszamy na nie studentów i pracowników Uniwersytetu Jagiellońskiego, innych uczelni krakowskich oraz wszystkie osoby zainteresowane historią i osiągnięciami polskiej nauki.

Termin: 8–9 maja 2014

Miejsce: Biblioteka Jagiellońska, ul. Oleandry 3, Kraków

- **"Między uniwersalizmem a partykularyzmem. Uczeni uniwersyteccy w nauce światowej"**

Wykład inauguracyjny symposium pod tytułem "Między uniwersalizmem a partykularyzmem. Uczeni uniwersyteccy w nauce światowej" wygłosi profesor Julian Dybiec, historyk nauki, oświaty i kultury, wybitny badacz dziejów naszej Alma Mater.

- **"Senator doskonały" Wawrzyńca Goślickiego i jego niezwykła kariera w świecie anglosaskim**

Dr Teresa Bałuk-Ulewiczowa, UJ

Wawrzyniec Grzymała Goślicki i jego dzieło *De optimo senatore* (wydanie pierwsze – Wenecja 1568) zajmuje pierwszorzędne miejsce w rozważaniach na temat historii związków kulturalnych Polski z światem anglosaskim. Jednak nie zawsze bywały to wypowiedzi oparte

na lekturze pierwotnego tekstu dzieła i jego angielskich przekładów, potwierdzone odniesieniem do materiałów źródłowych. Prelegentka przedstawia wyniki swoich wieloletnich badań w kontekście osobliwego losu Goślickiego i jego *Senatora* w rękach tłumaczy, niekoniecznie „uczciwych” oraz badaczy – niekoniecznie rzetelnych.

- **Tadeusz Browicz i Stanisław Ciechanowski**

Prof. Ryszard W. Gryglewski, UJ

Nazwiska Tadeusza Browicza i Stanisława Ciechanowskiego są na stałe związane z historią polskiej medycyny, a ich osiągnięcia badawcze stawiają ich w szeregu wybitnych uczonych tak XIX, jak i XX stulecia. Mistrz i uczeń stworzyli podstawy nowoczesnej szkoły anatomopatologicznej, szkoły wszechstronnej, w której prowadzono prace często z wykorzystaniem technik i metod fizjologicznych, biochemicznych i bakteriologicznych. Klasyczna obserwacja makro- i mikroskopowa, poparta eksperymentem badawczym przynosiła znaczące, odnotowane na arenie międzynarodowej sukcesy. Podanie etiologii duru brzuszego, zbadanie i opisanie przebiegu początkowych dróg żółciowych czy istotny udział w budowie nauki o makrofagach (Tadeusz Browicz), a także podanie przyczyn przerostu gruczołu krokowego, jak również eksperymenty z indukowaniem nowotworów i stworzenie oryginalnej ich klasyfikacji (Stanisław Ciechanowski) były osiągnięciami wykraczającymi poza obszar ziem polskich.

- **Paweł Włodkowic i Francesco Zabarella: okołoprawne aspekty praworządności**

Prof. Steffen Huber, UJ

Paweł Włodkowic (1370-1435), reprezentując interesy dworu Jagiełły na Soborze w Konstancji, współpracował z padewskim prawnikiem i kardynałem Florencji Francesco Zabarellą (1360-1417). W ramach procesu doktrynalnego przeciw Zakonowi Niemieckiemu obaj prawnicy zanalizowali problem źródła i legitymności władzy. Tezę o równouprawnieniu i prawie samostanowienia wszystkich wspólnot politycznych oparli na etyce (prawno-) naturalnej, a także na wiedzy psychologicznej zaczerpniętej z teologii moralnej. Widać to zwłaszcza w koncepcji arbitrażu międzynarodowego wpisanej w teorię wojny sprawiedliwej. To ta solidna empiryczna podstawa czyniła myśl Włodkowica i Zabarelli atrakcyjną dla późniejszych myślicieli, którzy - jak np. Ostroróg i Modrzewski - łączyli konkretne projekty polityczne z pogłębioną refleksją teoretyczną. W referacie przedstawione zostaną zawarte w *Consilia iuris* poglądy Zabarelli na okołoprawne aspekty praworządności, które współbrzmiały z tezami Włodkowica i późniejszych polskich humanistów.

- **Ludwik Karol Teichmann i Kazimierz Kostanecki**

Dr Monika Nowakowska-Zamachowska, UJ

Ludwik Karol Teichmann (1823 –1895), lekarz, anatom, kierownik Katedry Anatomii Patologicznej i Anatomii Opisowej UJ, rektor i prorektor UJ, dziekan WL UJ. Interesował się anatomią układu naczyniowego, preparatyką anatomiczną, patologią krążenia, patologią zmian wstecznych, serologią sądową, patologią zapaleń, antropologią, anatomią porównawczą ssaków. Pierwszy na świecie podał pełny opis układu chłonnego człowieka, który uwidocznił za pomocą nowatorskiej techniki nastrzykiwania naczyń za pomocą masy iniekcyjnej na bazie kitu szklarskiego. Był faktycznym twórcą anatomii i fizjologii nerek. Odkrył kryształki heminy, które miały fundamentalne znaczenie dla rozwoju światowej biochemii. Ten prosty sposób otrzymywania krystalicznej hemoglobiny miał również praktyczne zastosowanie do wykrywania śladów krwi. Metoda ta przez ponad wiek była podstawową w kryminalistyce i medycynie sądowej. Teichman należał do czołowych anatomów swojej epoki. Większość publikacji naukowych wydawał w czasopismach niemieckojęzycznych. Odkrycia naukowe Teichmana w znacznym stopniu przyczyniły się do rozwoju światowej anatomii, biochemii, medycyny sądowej. Był uważany za najlepszego z preparatorów, dlatego wykonywane przez niego preparaty chętnie kupowano w całej Europie.

Kazimierz Kostanecki (1863 –1940), lekarz, twórca największej w Polsce szkoły anatomicznej, kierownik Katedry Anatomii Porównawczej i Anatomii Opisowej UJ, rektor i prorektor UJ, dziekan WL UJ. Miał ogromny wkład w rozwój anatomii w Polsce i na świecie. Interesował się szczególnie splachnologią, estezjologią, anatomią układu oddechowego, miologią. Najważniejsze osiągnięcia: opis stosunków anatomicznych ujścia trąbki słuchowej i nosogardzieli, opis mięśni i pierwszy na świecie opis powięzi trąbki słuchowej, opis uchyłków w ścianach gardła pod względem anatomicznym i embriologicznym, opis niektórych nieprawidłowości anatomicznych głowy i szyi oraz wrodzonych przetok szyjnych, opis morfologii i topografii jelita ślepego i wyrostka robaczkowego. Jako pierwszy zwrócił uwagę na tkankę limfatyczną wyrostka robaczkowego i jego rolę w organizmie. Prowadził pionierskie na skalę światową prace embriologiczne i cytologiczne. Należał do czołowych anatomów swojej epoki. Większość publikacji naukowych wydawał w czasopismach niemieckojęzycznych. Uhonorowany tytułem honoris causa uniwersytetów w Aberdeen, Glasgow, Padwie, UJ U Wileńskiego. Był członkiem min. Królewsko-Czeskiego TN, a w Polsce AU, PAU oraz jej delegatem do Conseil International des Recherches w Londynie, Conseil International des Unions Scientifiques w Londynie i Komitetu Naukowego Medycznego.

- **Polski jezuita Maksymilian Ryłło (1802-1848) – romantyk kosmopolityczny**

Prof. Stanisław Obirek, Uniwersytet Warszawski

Autor dwutomowej monografii poświęconej ojcu Maksymilianowi Ryłło, Marcin Czermiński pisał na początku XX wieku, że w odróżnieniu od wielu swoich współczesnych Polaków ten wybitny i oryginalny misjonarz nie doczekał się uwagi historyków. Sto lat później ta sytuacja nie uległa zmianie. Ryłło pozostaje nieznanym, a monografia Czermińskiego pozostała jedynym źródłem informacji. W tym referacie chciałbym przypomnieć główne racje przemawiające za tym, że ten jezuita zasługuje nie tylko na przypomnienie okolicznościowe, ale i na włączenie jego dorobku naukowego w szerszą świadomość społeczną w Polsce. Przede wszystkim był pierwszym Polakiem, który został członkiem papieskiej akademii archeologicznej, dzięki swoim badaniom nad na Bliskim Wschodzie, zwłaszcza w Niniwie i Babilonii. Był jedyny z głównych pomysłodawców i założycieli Kolegium dla Azji, które stało się Uniwersytetem św. Józefa w Bejrucie, ostatnie lata życia spędził w Sudanie tworząc zręby obecności misyjnej w tej części Afryki. Dał się poznać jako charyzmatyczny kaznodzieja, w Rzymie i na Malcie oraz poszukiwany spowiednik i kierownik duchowy. Był w centrum konfliktów między wspólnotami lokalnymi i Kongregacją Propagandy Wiary pełniąc rolę skutecznego mediatora. Dzięki zachowanym źródłom, projektom utworzenia wspomnianego kolegium azjatyckiego, korespondencji z ówczesnym generałem zakonu jezuitów Janem Roothaanem, wspomnieniom polskich zmartwychwstańców, a nawet wspomnień Juliusza Słowackiego możemy zrekonstruować portret jednego z najciekawszych bodajże romantyków polskich, którego okoliczności uczyniły kosmopolitą.

- **Leon Chwistek – uczony i artysta**

Profesor Jan Woleński, UJ

Leon Chwistek był logikiem (do pewnego stopnia, matematykiem), filozofem i malarzem (przedstawicielem formizmu). Z Krakowem był związany do 1928 (w tym roku został profesorem logiki matematycznej w Uniwersytecie Lwowskim). Chwistek studiował filozofię i matematykę w Uniwersytecie Jagiellońskim, a potem w Getyndze. Jego głównym terenem badawczym stała się logika. Pozostawał pod wpływem Henri Poincarégo i Davida Hilberta, a także Bertranda Russella, z którym prowadził ożywioną korespondencję naukową. Chwistek chciał ugruntować teorię typów logicznych stworzoną przez Russella na bazie nominalizmu. W tym celu opracował tzw. czystą teorię typów, w której chciał zinterpretować całą klasyczną matematykę. Próba ta została nazwana heroiczną przez Russella, który zacytował prace Chwistka w II wydaniu monumentalnego dzieła *Principia Mathematica* (1925);

współautor Alfred N. Whitehead). Chwistek był niewątpliwie najbardziej znanym polskich logikiem w latach 1920–1930 i wpłynął na rozwój tej dyscypliny zarówno w Polsce jak i na świecie. W filozofii opracował teorię wielości rzeczywistości, koncepcję z powodzeniem stosowaną w estetyce. Może ona zostać uznana za filozoficzną interpretację kultury wiedeńskiej przełomu XIX i XX w.

- **Leon Kryński**

Stanisław Zwolski, UJ

Przełom XIX i XX wieku zaznaczył się szybkim rozwojem chirurgii spowodowanym głównie przez wprowadzenie i rozszerzenie znieczuleni oraz rozwojem antyseptyki. Niepoślednia rola przypadła w tym okresie Leonowi Kryńskiemu (1866 – 1937). Wykształcony na Cesarskim Uniwersytecie Warszawskim. Rozwijał swoje zainteresowania i talent pracując w pracowniach i klinikach Hamburga, Berlina, Rzymu, Paryża oraz Krakowa. Dość wspomnieć o takich nazwiskach jak Robert Koch, Ernst Bergmann, Felix Guyon czy Ludwik Rydygier. Zaproszony na UJ, uzyskał tu godność doktora wszech nauk lekarskich oraz docenturę i doszedł do tytułu profesora nadzwyczajnego się. Na kilka lat przed wybuchem I wojny światowej wrócił do Warszawy.

Krótki okres pobytu w Krakowie zaowocował wkładem w rozwój chirurgii brzucha, urologii, traumatologii oraz mikrobiologii. Część prac była publikowana w językach obcych. Warto tu wspomnieć o *Zur Beeinflussung maligner Tumoren durch hunstlich hervorgerufene aseptische Eiterung* czy *zur Technik der Ureterimplantation in den Mastdarm*. Obie umieszczone na łamach "Centralblatt für Chirurgie" w latach 1895 i 1896. W pracy dotyczącej wycisnienia pęcherza moczowego wprowadził Kryński własną metodę w czym wyprzedził Coffeya, niektórzy badacze uważają, że ten ostatni korzystał z pracy Kryńskiego, ale tego nie uwzględnił w swoich publikacjach.

- **Napoleon Nikodem Cybulski**

Prof. A. Śródka, UJ

Napoleon Nikodem Cybulski jest powszechnie uważany za ojca (twórcę) polskiej szkoły fizjologicznej. Referat stara się potwierdzić ten pogląd, ale głównie dowieść, iż doświadczenia krakowskiego uczonego, prowadzone w 1895 roku wspólnie z Władysławem Szymonowiczem nad produkowaniem związków biologicznych w rdzeniu nadnerczy, były wykonywane niezależnie od dwóch londyńskich lekarzy – Olivera i Schaffera. Zasadniczym jednak zamysłem treści referatu jest udokumentowanie tezy, według której

mimo, iż uczeni angielscy rozpoczęli swe doświadczenia rok wcześniej, to odkrywcą amin katecholowych jako związków biologicznie czynnych jest właśnie Cybulski. Zatem autor stawia śmiałą tezę, iż to on jest odkrywcą hormonów, a powstanie całej wielkiej dyscypliny naukowej, jaką jest endokrynologia, nastąpiło nie w Anglii, lecz właśnie w Krakowie w 1895 roku.

- **Stanisław Zaremba, postać szczególnej wagi dla polskiej nauki**

Krzysztof Ciesielski, UJ

W roku 2013 obchodziliśmy jubileusz 150-lecia urodzin Stanisława Zaremby. Zaremba jest powszechnie uważany za najwybitniejszego polskiego matematyka przełomu XIX i XX wieku. Doktorat otrzymał w roku 1889 na Sorbonie, a jego praca doktorska była osiągnięciem rangi światowej. Zaremba mógł we Francji zrobić wielką karierę naukową, uznał jednak, że Polsce potrzebny jest kontakt ze światową matematyką i w roku 1900 objął katedrę na Uniwersytecie Jagiellońskim. Ta decyzja miała wielki wpływ na późniejszą świetność polskiej matematyki. Od rozpoczęcia działalności Zaremby (tak naukowej, jak dydaktycznej i organizacyjnej) w Krakowie rozpoczął się niezwykle rozwój polskiej matematyki.

Zaremba główne wyniki osiągnął w teorii równań różniczkowych, niektóre jego rezultaty są do dziś cytowane na prestiżowych międzynarodowych konferencjach. Był autorem licznych podręczników, pierwszym prezesem Polskiego Towarzystwa Matematycznego. Aż pięciokrotnie wygłaszał wykłady na najważniejszych światowych kongresach matematycznych – odbywających się co cztery lata *International Congress of Mathematicians*. Żaden inny Polak nie może się poszczycić taką liczbą wykładów na ICM. Zaremba działał bardzo aktywnie na UJ aż do drugiej wojny światowej, zmarł w 1942 roku. Podczas wystąpienia przedstawione będą wybrane fakty dotyczące Zaremby i jego osiągnięć, zostanie wspomnianych też parę innych ważnych postaci krakowskiej matematyki.

- **Refleksja nad wolnością u niektórych pisarzy wieku XVI. (Andrzej Frycz Modrzewski, Stanisław Orzechowski, Piotr Skarga). Rozpoznanie**

Prof. Krzysztof Koehler, UKSW

Wszyscy trzej myśliciele rozpoczęli swoje akademickie kształcenie w Akademii Krakowskiej. Referat przedstawiać będzie trzy aspekty zagadnienia wolności: poruszane przez Frycza Modrzewskiego zagadnienie wolnej woli; poruszane przez Orzechowskiego zagadnienie wolności jako siły kulturowej i cywilizacyjnej Rzeczypospolitej i zagadnienie

poruszane przez Skargę – zagrożeń wolności. Celem referatu będzie pokazać oryginalność myślenia publicystów i pisarzy Rzeczypospolitej zgodnie z sugestią Doroty Pietrzyk-Reeves, która w pracy *Ład Rzeczypospolitej* wskazała na to, iż propozycja polskich pisarzy, jeśli idzie o kwestie refleksji nad wolnością, nosi znamiona oryginalności w kontekście tradycji republikańskiej